

§ III. Methodus et institutum.

Diversam methodum pro subjectæ materiæ diversitate proque varia adversariorum indole adhibendam esse in harum prælectionum decursu, ex dictis compertum est. Illud tamen addimus, quod spectat ad speciale illud propositum, quod in animo nobis est, talem nempe tractationum seriem exhibendi, qualis theologiæ tironum captui accommodata sit.

Quare in scribendi ratione eam methodum consecrabimur, quæ et idonea sit ad eorumdem tironum ingenia in his disciplinis apte informanda, et privatis ac publicis concertationibus, quæ ipsis ingeniis excolendis plurimum conferunt, inserviat.

Idcirco præmissis, quæ ad controversiæ, de qua agitur, statum et naturam dignoscendam necessariæ visæ fuerint, notionibus ac enarrationibus opportunis ad definiendum germanum et verum propositionis enuncian- dæ sensum, propositionem ipsam statuemus, deinde vel refellemus vel propugnabimus quod propositum est.

Quum præterea diuturnis experimentis nobis compertum sit, non parum conferre, ad claram qualemcunque notionem sibi efformandam, dilucide exponere ac determinare propositæ propositionis certitudinis gradum, et ea, quæ stricte de fide sunt ac definita, ab iis discernere, quæ talia non sunt, curæ nobis erit, ubi materia patietur, singulis propositionibus suam, ut aiunt, qualificationem subjicere, atque illico fundamentum exhibere notæ seu censuræ, qua multata est. Ubi vero de ecclesiæ definitione aut ejus sensu non omnino constat, dicemus quid nobis videatur ex argumentis, quibus innititur. Hinc fortasse fiet, ut omnis e juvenum mente confusio tollatur; ex qua non raro contingit, ut quæ de fide sunt definita, vel ad doctrinam catholicam pertinent, vel quæ eundem certitudinis gradum minime obtinent, permisceant cum ingenti ipsius scientiæ detrimento, atque periculo contrariam doctrinam non debita ac propria censura notandi.

Quamobrem, ubi opportunus erit locus et id ipsa materia patietur, satagemus propositiones enunciare iisdem plane verbis, quibus qualiscumque veritas vel a Conciliis vel a constitutionibus pontificiis definita ac declarata est.

Jam vero sic insectabimur veritatis hostes, ut omnes domesticas atque olim magna animorum contentione agitatae in scholis catholicis quæstiones, quoad fieri potest, devitemus. Salva enim fide, et Ecclesia ipsa annuente, unaquæque schola suis potest adherere placitis. Ad pacem propterea conservandam atque fovendam, his supersedebimus, nisi expeditior dogmatis explicatio aliud suadeat; quo in casu illud ante omnia nobis curæ erit, eam seligere sententiam, quæ dogmati cum explanando tum contra incredulos ac heterodoxos tuendo accommodatior videbitur. Ne tamen quæstiones ejusmodi a theologiæ studiosis penitus ignorentur, con-

troversiam historica ratione exponemus, ac præcipua utriusque contrariæ sententiæ momenta, ex cujusque illustrioribus patronis deprompta, ingenue ac breviter attingemus; quo fiet, ut in talibus quæstionibus, unusquisque, perpensis hinc inde rationibus, eam sequetur sententiam, quam veriorē putaverit; tali enim in casu unusquisque in sensu suo abundet.

§ IV. scribendi ratio.

Duo præ oculis habemus, quæ in ejusmodi præsertim scriptionis genere reperiri debent, breviter ac perspicuitatem. Haud ignoramus, quam operosum sit binas recensitas proprietates, quæ sese invicem excludere videntur, simul conciliare; divina tamen ope freti pro viribus enitemur eas perpetuo consecrari, easque ita simul conjungere, ut nec brevis perspicuitati, nec perspicuitas brevitati detrimentum afferat.

Ad breviter obtinendam, inutiles omnino atque jamdiu obsoletas et antiquatas quæstiones missas faciemus, vel obiter de minus necessariis agemus, easque potissimum prosequemur, quæ ætate hac nostra agitantur tum a biblicis ac rationalistis, quos vocant, tum ab incredulis et heterodoxis. Rursum in iis, quæ ab auctoritate pendent, in medium allatis præcipuis, sive ex Scriptura sive ex Patribus ac monumentis ecclesiasticis, testimoniis, quæ rem conficere videntur, indicabimus fontes, ex quibus studiosiores atque ingeniosiores adolescentes poterunt sibi pleniorē comparare rei, de qua agitur, cognitionem, eosque præcipue, qui ex instituto de peculiari illo argumento scripserunt seu commentaria ediderunt. Adversariorum autem difficultates, ut ordini inserviamus, in classes redigemus, ac non interrupto sermone una simul conjungemus, tum ne aliquid nativæ vis ac roboris amittant, tum ut locum exercitationibus scholasticis præbeamus, dum ad dialecticæ normam eas unusquisque exigere debet in mutuis concertationibus; atque id quidem breviter non parum inserviet.

Ad perspicuitatem quod attinet, quæ est altera sermonis virtus; eo utemur stilo eaque scribendi ratione, quæ maxime decent tractatus polemos, simplici nempe atque accurata. Exquisitam proinde elegantiam, quæ quidquid latinum non est, rejiciat, minime consecrabimur, utpote alienam ab eo fine, quem nobis proposuimus, et minus fortasse ad id accommodatam, ut nempe juvenum utilitatibus, quantum in nobis est, prospiciamus.

Cum opus erit, nonnullas addemus notulas, ad rem apertius declarandam, ita tamen ut non nisi parce ac moderate id præstemus, ac non nisi ubi necessitas aut saltem opportunitas ad majorem quæstionum claritatem tulerit, ne nimium libri moles excreseat.

Mediam igitur inibimus viam; nimiam in rebus tractandis prolixitatem æque ac nimiam jejunitatem devitabimus. Adolescentes

theologiæ studiosi totam quam exoptant, quæque ipsis necessaria est, doctrinarum suppellectilem hic ita nanciscuntur, ut eorum animi nec supervacaneis abundant, nec nimiam rerum copia absterreantur.

Licet vero in his elucubrandis nec industriæ nec labori pepercerimus, facile tamen profiteamur, nos non omnes idcirco maculas culpæ effugere potuisse. Et nos homines sumus; humani nihil a nobis alienum

putamus. Verum ejusmodi labe æqui bonique viros doctos consulturos esse confidimus. Quod si quidpiam minus caute aut minus accurate dictum, quidquam fortasse etiam catholicæ ecclesiæ doctrinis minus consonum invitis exciderit, id velut indictum haberi volumus, cum nos nostraque omnia pientissimæ huic veritatis magistræ, columnæ ac firmamento subjecta esse decernamus.

TRACTATUS DE VERA RELIGIONE

ADVERSUS INCRÉDULOS ET HÉTÉRODOXOS.

Duæ omnino sunt classes hominum, qui veræ religioni adversantur atque repugnant, hæreticorum una, altera incredulorum. Hi enim unica contenti religione naturali, si tamen eam, prout decet, admittunt, revelationem omnem, utpote supervacaneam et hominum cogitatione inventam, rejiciunt; illi vero, dum privato judicio religionem permittunt, suis pessime commentis eam temerant ac labefactant. Hinc fit ut adversus incredulos necessitas existentiæque revelationis sit demonstranda, simul et via ratioque tradenda, qua eam tuto investigent, si velint, et consequantur; adversus hæreticos autem divinitus constituta ecclesiæ auctoritas sit vindicanda, apud quam depositam Deus revelationem suam voluit, et qua solum vindice et magistra integram inviolatamque habere possumus, ejusque germanam intelligentiam tenere.

Duæ itaque erunt quoque partes tractatus nostri. Altera incredulos redarguet, atque eos admodum quos deistas aut naturalistas vocant; qui quidem Deum existere et cultu pio prosequendum fatentur, ejusque præterea providentiam agnoscunt sive pro hac, sive pro altera vita præmia pœnasve pro merito de-

cernentem: nam cum atheis, ubi de Deo ejusque attributis agemus, res nobis futura est. Eos hic unos adoramus, qui in enumeratis modo articulis nobiscum consentientes, in eo tamen longe discrepant quod solam religionem naturalem, uti appellant, necessariam homini esse arbitrantur. Altera sectarios sive hæreticos perstringet, revelationem utique recipientes, at eam mancā, ut ita loquar, et mutilam: quippe qui traditiones divinas respuunt, et pronum ad incredulitatem iter faciunt, negantque commissam ecclesiæ custodiæ et fidei revelationem ejusque cognitionem, quam temere ad jus devocant sensumque privatum.

Intendendi hic sane nobis nervi omnes industriæ et ingenii, nec permittendum ut in tanti momenti re ulla nostræ partes desiderentur. Patrocinium enim suscipimus veræ religionis: agitur fides catholica, aguntur ecclesiæ jura, agitur sanctorum doctrina, tranquillitas imperii, salus populorum, sempiterna hominum felicitas, quæ omnia extra veram religionem frustra requiras, siquidem in ea unice continentur.

DE VERA RELIGIONE

Pars prima

ADVERSUS INCRÉDULOS.

Propositum quidem nobis erat exordiri a facto ipso constituendo, sive ab existentia divinæ revela-

tionis ostendenda. Hac enim semel constituta ac vindicata, continuo per se omnia evanescerent, quæ-

enque ab incredulis ad divinæ alicujus revelationis vel possibilitatem vel necessitatem impugnandam sunt excogitata; essetque hæc compendiaria prorsus via ad omnes revelatæ religionis hostes profligandos. Ne tamen videamur novitati studere, atque aliud quam quod tritum est iter velle insistere, tum maxime ne juvenes iis destituantur præsiidiis, quæ ad divinæ revelationis possibilitatem atque necessitatem adstruendam in medium afferri solent, in quatuor præcipua capita hanc priorem tractatus partem distribuimus; in quorum primo de divinæ revelationis possibilitate, in altero de ejus necessitate, in tertio de notis quibus vera a falsis distinguitur, in quarto de mum de existentia disseremus.

CAPUT PRIMUM.

DE DIVINÆ REVELATIONIS POSSIBILITATE.

Revelatio, prout hic accipitur, est alicujus veritatis vel plurium etiam veritatum manifestatio; quæ si a Deo, atque extraordinario quidem, id est supernaturali (1) ut dicunt, modo, præter consuetum nempe providentiæ ordinem fiat, divina nuncupatur (2). Manifestari autem aliquæ veritates a Deo possunt vel homini singulari, seu singularibus hominibus, ita ut per istos ceteri edocentur, vel omnibus indiscriminatum. Si omnibus prorsus hominibus fieret ejusmodi manifestatio, tunc revelatio generalis ac communis vocaretur; sin vero peculiaribus a Deo electis hominibus, peculiaris ac privata. Revelatio illa, quæ alicui immediate a Deo fit, dicitur immediata; si ista ad alios perveniat, mediata nominatur.

Rursus ex iis, quæ a Deo manifestari possunt, alia sunt, quæ hominis captum minime excedunt, alia, quæ omnino superant, ac mysteria propterea vulgo dicuntur.

Jam vero ex incredulis alii sunt, qui possibilitatem quamcunque revelationis inficiantur; alii minus saltem accommodatam homini traducunt revelationem mediatam, quæ nempe hominum ministerio, ut notavimus, ad alios perveniat; alii denique revelationem tantummodo mysteriorum, veluti impossibilem impugnant, quibus omnibus totidem propositiones opponimus.

(1) Vox supernaturalis diversis in sensibus intelligi potest: quo in sensu hic a nobis adhibeatur, ex totius questionis tenore intelligitur.

(2) Quæ quidem adnotavimus ad excludendum rationalismi nuper inducti systema, juxta quod non alia datur revelatio quam per rationem rite excultam, vel etiam, ut nonnulli addunt, a Deo excitam ad veritates cognoscendas; ac per hoc distinguitur a naturalismo strictè sumpto; isti omnes quemcunque, ut vocant, supernaturalismum rejiciunt. Horum elenchum et placita exponit Jul. Aug. Lud. Wegscheider, *Institut. theologiæ christianæ dogmaticæ*, edit. vi, Halle 1828. Hunc auctorem protestantem vere vocaveris rationalistarum signiferum, qui ad certam methodum illorum doctrinam redegit. A Kantii philosophia magna ex parte originem suam agnoscit rationalismus, quem plures in Germania secuti sunt, Fichte, Koppen, Niethammer, Grohmann, Nitzsch, alique apud eundem, *Proleg. de relig.* c. i. §. 9. et seqq.

PROPOSITIO PRIMA. — Possibilis est divina revelatio immediata.

Possibilis enim divina censenda est revelatio, si neque repugnet ex parte Dei revelantis, neque ex parte hominis revelationem excipientis, neque ex parte rerum revelatarum. Jam vero nulla ex parte repugnat.

Non utique ex parte Dei, qui quum infinite sapiens ac potens sit, ideo aliquas potest veritates manifestare, innumerosque habet in promptu modos ea quæ ad se spectant, vel voluntatem suam patefaciendi. Neque hoc profecto quisquam, nisi atheus, in dubium vocabit; nam si homo potest sensa sua alteri aperire, quidni possit Deus?

Neque vero ex parte hominis, qui quum intelligentia ac ratione præditus sit, nulla certe revelatur, propositam sibi veritatem excipere, sicut et alia quæcunque solent cum ipso ceteri homines communicare.

Neque tandem ex parte rerum revelatarum: si enim istæ conferant ad majorem Dei cognitionem et gloriam et ad hominum utilitatem, nihil impedit, quominus objectum esse possint divinæ manifestationis, ut patet.

Hæc magis confirmantur ex communi hominum sensu, qui nullam unquam repugnantiam invenerunt in ejusmodi revelationibus, uti constat ex historia omnium gentium, quæ revelationes sive veras sive fictas admiserunt. Ergo.

DIFFICULTATES.

Obj. 1. Nos modum assequi non possumus, quo Deus aliquas veritates manifestet; incerta præterea 2. ambiguaque semper res est revelatio, nunquam enim ille qui revelationem accipit, ita certus de ea esse potest, ut nullam moveat suspicionem erroris atque fallacie: et sane 3. plures turpiter quovis tempore decepti sunt circa internas ejusmodi inspirationes, quæ non nisi lusus turbate mentis fuerunt, imaginationesque falsæ, quales sunt quæ dormientibus occurrunt. 4. Denique divinam dedecet majestatem, se eo usque demittere, ut creaturas tam miseris alloquatur. Ergo.

Resp. ad 1. D. Non possumus determinatum aliquem modum assignare, quo Deus aliquas veritates manifestet. Tr. vel C. non possumus saltem in genere diversos assignare modos, quibus Deus ad aliqua manifestanda uti possit N. Potest enim Deus suam patefacere voluntatem vel aliquas patefacere veritates sive per somnia, sive per aliquam loquutionem, sive per signa, sive per symbola, sive quacunque aliâ ratione, quam ipse noverit; nos vero minime tene-mur determinare potius unum quam aliud medium quo ipse uti maluerit.

Ad 2. D. Per se, Tr. spectato fine, quem Deus intendit, N. Quum enim Deus ad alicujus bonum, et a fortiori si ad bonum multitudinis dirigat illam veritatem, quam manifestat, potest ac debet ita certum de ea facere hominem, cui eam enuntiat, ut nulla

ipsi dubitatio esse possit et omnem tollat metum deceptionis. Alioquin aliquid majus efficere posset homo, quam Deus.

Ad 3. D. Ex iis, qui veram revelationem non habuerunt, C. qui veram habuerunt, N. Non eadem profecto ratione disserendum est de iis, qui veram revelationem habent, ac de iis, qui non habent; isti utique illudi decipique possunt, existimantes se aliquam revelationem habuisse, quum reipsa non habuerint. At qui vera revelatione divina donati sunt, tali pollent subjectiva, ut aiunt, certitudine, ut nullo modo decipi possint, quia quando loquitur Deus vel aliquid efficit atque operatur, sapientissimus et providentissimus quum sit, talia exhibet suæ operationis signa, quibus omnis errandi formido prorsus abigatur.

Dices: difficultas versatur in homine distinguendo, qui veram habeat revelationem ab homine, qui fictam habet; ergo.

Resp. præter intimam certitudinem de qua modo diximus, non deesse extrinseca signa ad homines hujusmodi tuto recognoscendos, e. g. vitæ sanctitatem, miracula, prophetias eventu comprobata, testimonium aliorum prophetarum, objectum ipsum revelationis, universalem quamdam approbationem, etc.; quæ quidem omnia aliaque horum similia si in alicujus revelationis confirmationem concurrant, jam nullus superest fraudi metuendæ locus.

Ad 4. N. Quid Deum deceat vel dedecet, nostrum semper expendere non est. At Deum dedecere hominem affari et alloqui in iis potissimum, quæ conferunt ad ejus bonum ac felicitatem, nemo dixerit, nisi insanus et impius. Deum non dedecuit hominem condere et quidem ad felicitatem, eum propterea nec dedecet viam tutam eidem homini indicare, qua ad optatam beatitudinem possit pervenire.

PROPOSITIO II. — Possibilis est divina revelatio mediata.

Ea scilicet possibilis est revelatio, qua homines alii revelatas divinitus veritates per alios edocentur, qui eas a Deo immediate acceperunt, seu per eos quos Deus ipse ejusmodi veritates edocuit.

Etenim ex præcedenti propositione possibilis est revelatio immediata; recte ergo possibile esse revelationem mediatam infertur: quas enim divinitus homo accipit veritates, potest cum ceteris communicare. Si quid difficultatis occurreret, ea non tam ex parte rei, quam ex parte hominum ceterorum provenirent, qui revelationes nuntianti fidem minime haberent; at si revelatio a Deo reipsa ortum ducat factaque sit in commune bonum, præsto erit Deus ipse subsidiis extrinsecis superius recensitis, præsertim vero miraculis et vaticiniis, ut fides tuto ei adjungatur ac debeat; quæ si desint, nemo sane est, qui assensum revelationem adstruendi præbere teneatur.

Ad assertionis confirmationem huc pariter accedit conspiratio omnium gentium, quæ, quin absurdi quidquam in hac agendi ratione viderint, pronas

potius aures præbuerunt illis hominibus, qui se a diis missos tradebant, ut eas ad officia religionis, legum ac morum recte instituere, uti de Minoe legitur, Lycurgo, Numa, aliisque, qui ita comparatis hominum animis abusi sunt ad auctoritatem sibi suisque institutis conciliandam. Ergo.

DIFFICULTATES.

Obj. 1. Revelatio mediata fraudibus innumeris obnoxia est; 2. nec solum privati homines, sed integri quandoque populi decepti sunt; eo vel maxime, 3. quod mediata ad fraudem detegendam omnino certa non suppetant; et si quæ essent, 4. nonnisi moralem certitudinem parere possent, quæ profecto omnem prorsus errandi formidinem nunquam excludit: 5. longe proinde satius esset, si homines singuli a Deo veritates edocerentur, quæ homini scitu necessaria sunt, prout veritates naturalis religionis per rationem edocuit, quæque jure revelatio primitiva nuncupatur. Sic nulla jam superesset de religione controversia: sufficeret enim internam hanc vocem consulere; ergo.

Resp. ad 1. D. Si nulla haberemus media ad veram revelationem discernendam a falsa, C. si talia media habeamus, N. Quæ vero ea sint, superius exposuimus.

Ad 2. D. Decepti sunt ex defectu accurati examinis, C. quasi non potuissent ullo modo fraudem detegere, N.

Ad 3., N. Ut ex dictis patet.

Ad 4., N. minor. Si enim moralis certitudo sit summa atque perfecta, æque ad assentiendum impellit, ac certitudo physica et metaphysica, atque in hanc demum resolvitur, omnemque proinde errandi formidinem tollit. Quandonam vero habeatur summa hæc moralis certitudo, a logicis et criticis traditur.

Ad 5. D. Si homines ita comparati essent, ut nunquam abuti possent aut vellent, C. si cupiditatibus obruti valde proni sint ad ea abutendum, N. Nempe eodem modo ac homines cupiditatibus irretiti abusi sunt rationis lumine, quod omnibus affulget, atque in absurda non pauca lapsi sunt, sic etiam communi ejusmodi revelatione abuterentur, eamque ad cohonestanda turpia quæque deducere, quin unquam argui possent falsitatis. Singuli enim a Deo ea se accepisse affirmarent, quæ non essent nisi propriae mentis deliria, ac totidem essent religiones quot capita, prout evenisse in ea, quam ipsi vocant primitivam revelationem, experientia demonstrat. Quare et hoc habetur emolumentum ex mediata revelatione, quod scilicet unitas atque consensus, quæ sunt præcipue veræ religionis notæ, inde exsurgant, tum publica hominum societas atque professio, necnon publicum societatis istius et professionis vinculum. Alioquin, ne fraudi daretur locus, a singulis efflagitanda essent miracula et vaticinia, quod quam absurdum sit, nemo non videt.

Atque hinc responsio patet ad ea, quæ in confirmationem adducuntur; ex dictis enim constat, ne-tiquam controversias de religione sic fore ablegandas, quin potius viam latissimam apertum iri *enthusiasmo*,

ni perspicuum est, et amplius confirmari posset exemplis non sane paucis nec obscuris ex recentioribus sectis, quæ tum in Anglia, tum in fœderatis Americæ septentrionalis provinciis maxime vigent (1). Neque enim homo in abstracto, seu prout a nobis fingitur, spectari debet, sed qualis reipsa est.

PROPOSITIO III. — *Possibilis est revelatio illarum veritatum, quæ mentis nostræ captum excedunt, seu est possibilis mysteriorum revelatio.*

Mysterium, quod idem significat ac res arcana, ut ex propositionis enuntiatione colligitur, hic accipitur pro veritate, quæ longe ab intelligentia nostra disjuncta sit; non eo quidem sensu quod plane nos lateat ejusmodi veritas, cujus terminos vere cognoscimus, sed quod terminorum ejus nexum non assequamur, quo fit, ut ejusmodi veritatem minime comprehendamus. Negant deistæ, mysteria posse a Deo revelari, ast frustra; etenim

Dantur veritates, quæ mentis nostræ aciem superant; ergo Deus potest eas manifestare, seu possibilis est mysteriorum revelatio.

Quod dentur ejusmodi veritates, nemo sanæ mentis inficari potest: tales enim sunt, quæ naturam hominis spectant, tales, quæ naturam spectant corporum omnium, quæ nos circumstant. Hominem anima et corpore constare compertum est, qua vero ratione existat conflaturque compositum utriusque, quomodo in corpore anima ac vicissim in animam corpus agat, plane nos præterit. Ignorant philosophi quænam sit corporum natura; tota qua late patet hæc rerum universitas mysterium est. Recentiores ipsi physici, licet non parvos progressus fecerint in cognitione naturæ, legesque multas et vires deprehenderit, latentur tamen abdite latere adhuc istarum virium causas, et esse, ut quidam (2) ex ipsis ait, *qualitates occultas*. Quidni igitur dentur ejusmodi veritates in Deo, cujus infinita prorsus natura est?

Jam vero, si dantur hæc veritates, nihil ob stare potest, quominus Deus eas nobis manifestet, si ita ipsi placuerit sive ad exercendam fidem nostram, sive ad capiendum nostri in eum obsequii atque obedientiæ experimentum. Nulla profecto in hoc invenitur repugnantia. Ergo.

DIFFICULTATES.

I. Obj. 1. Ipsa mysterii notio excludit ejusdem revelationem: revelare enim est patefacere quod occultum est; si igitur mysterium revelatum est, jam non est occultum sive mysterium. 2. Repugnat præterea revelare, quod homo ratione sua assequi non possit; tum quia nullum esset emolumentum incognitæ sive occultæ veritatis: perinde enim esset, ac lingua ignota loqui, in qua nihil præterea haberetur, quam sonus inanis verborum; tum quia mysteria ob

(1) Nonnulli ex istis sectariis adeo progressi sunt, ut sibi a Deo nefaria quæque et homicidia ac parricidia imperata effutierint. Non pauca exempla videri possunt in controversiis episcopi Milner, quæ suo loco afferemus.

(2) Blumenbach, *Man. d'hist. nat.* tom. 1, sect. 2, c. 9.

insitam obscuritatem esse non possunt nisi perpetua feraxque disputationum ac discordiarum seges, uti experientia ostendit, ex qua deprehendimus totum christianorum zelum imo et religionem collocatam fuisse in fide atque prætensa orthodoxia tuenda, id est, in verborum formulis sensu vacuis acriter propugnandis. Quare 3. si juxta Lockium nemo assentiri propositioni potest, cujus termini non comprehenduntur, neque modus intelligitur, quo vel affirmantur vel negantur ad invicem; recte ipse concludit, nos nullum posse mysterio assensum præbere; ergo.

Resp. ad 1. *Vel N. vel D.* Revelationem excludit intrinsecam, seu quoad ejus naturam, *C.* extrinsecam seu existentiam, *N.* Ad prob. *revelare est patefacere, etc. D.* In se, *Tr.* vel *C.* prout hic accipitur pro manifestatione nempe existentiae, *N.* Ludunt igitur deistæ in ambiguo, dum talia opponunt; atque hinc patet responsio ad illationem, *si igitur mysterium revelatum est, jam non est mysterium.* Non est profecto mysterium ex ea parte, qua revelatum est; at mysterium remanet quoad intimam sui naturam, quæ revelata non est.

Ad 2. *N.* Ad 1. autem prob. *Quia nullum esset emolumentum incognitæ sive occultæ veritatis, D.* si esset omni ex parte incognita et occulta, *C.* si ex parte tantum, nempe quoad nexum terminorum, *N.* Nam mysteria, quæ per revelationem proponuntur, ut ex dicendis suo loco patebit, non sunt omnino incognita; atque ut exemplis res plana fiat, quum dicimus in una divina natura tres esse personas, duas ideas enunciamus nobis bene cognitæ, licet non assequamur modum, quo in una simplicissima natura tres distinctæ personæ subsistant; sic etiam quum dicimus in Christo duas esse naturas subsistentes in una divina persona, duos pariter terminos proferimus nobis cognitos, etsi non intelligamus, qua ratione duæ naturæ in una persona subsistant; atque ita porro de ceteris mysteriis a fortiori dicatur. Inde magnum nobis emolumentum provenit, quum ejusmodi mysteria longe splendidiorem Dei ideam præbeant, ac basim ac fundamentum constituent firmissimum moralium virtutum et officiorum, atque incitamento sint ad sublimiorem perfectionem, ut infra evolvemus, capessendam. Ad confirmationem, *perinde esset ac lingua ignota loqui, N.* Etenim ex adductis exemplis corrui vana ejusmodi assertio: certe quum dicimus, Dei filium ad salvandum humanum genus, naturam humanam assumpsisse, atque ad expianda hominum crimina se victimam obtulisse, non loquimur lingua sinensi aut malabarica, cujus non nisi vacuum sonum percipiamus, ut deistæ autumant. Ad 2. prob. *mysteria ob insitam obscuritatem, etc. D.* Respectu illorum, qui omnem legitimam auctoritatem rejiciunt vel eidem non obsequuntur, *C.* respectu illorum, qui, ut par est, ejusmodi auctoritatem venerantur, *N.* Non igitur ex mysteriorum natura, sed ex defectu debiti obsequii erga auctoritatem a Deo constitutam ejusmodi controversiæ ortæ sunt, atque in dies oriuntur. Ceterum non solum circa mysteria, sed circa quoslibet religionis

articulos ex ingeni humani abusu quæstiones motæ sunt atque moventur. Ad confirmationem, *experientia ostendit, etc. N.* Istæ enim non sunt nisi deistarum declamationes et calumniæ. Quod si ecclesia catholica semper sollicita fuit in custodiendo fideliter divinarum veritatum deposito sibi a Deo concessa, munere suo functa est; alioquin jam funditus eversa foret tota christiana religio. Quod vero subdunt de formulis verborum sensu vacuis, satis disjectum est ex responsione ad 2.

Ad 3. *D.* Quod tamen falsum est, ideoque rejiciendum, *C.* verum et admittendum, *N.* Lockius enim ad evertenda christianæ religionis mysteria tale principium adstruxit, quod omnino est repudiandum: necesse enim non est ad assensum alicui propositioni præstandum, ut termini eorumque relatio mutua comprehendantur; sed satis est, ut eorum notio aliqua habeatur licet obscura et incompleta; alioquin deberent rejici omnia mysteria metaphysica et matheseos ipsiusque naturæ, quæ pauca non sunt, ut præ ceteris ostendit Cl. Feller (1), nec diffitentur deistarum coryphæi, Voltaire, Hume, Diderot aliique (2). Quis autem hoc ferat? Cæcus natus nunquam adduci posset ut ea crederet, quæ de lucis phænomenis ceteri homines testantur, et rudes ut absurda improbare deberent geometriæ theoremata, quorum demonstrationem non assequuntur. En quo ducat lockianum principium a deistis celebratum (3).

II. Obj. 1. Homo ratione præditus nihil admittere debet, nisi quod ratio et evidentia verum esse demonstrat. Ideo enim Deus intelligendi facultate hominem instruit, ut intelligeret, eaque veluti duce et magistra uteretur præsertim in religionis negotio, quod est omnium maximum. Quare 2. quum religio essentialis debeat esse omnibus hominibus communis, ita debet omnibus evidens esse, ut a quolibet etiam rudi plane intelligatur: neque enim homines ex imperio, sed ex persuasionem credunt, ubi scilicet eos moverit rerum perspicuitas atque evidentia: talis autem esse non potest, quæ proponit credenda mysteria. 3. Sane Deus noster, inquit J. J. Rousseau (4), non est Deus tenebrarum, sed lucis; nec nos intellectu instruit, ut nihil intelligeremus, nec rationem concessit, ut eidem repugnarem. Quæ magis confirmantur ex Bayle animadversione, qui non uno in loco observat, 4. mysteria ex eo quod sint supra rationem, hoc ipso esse contra rationem, quum non sint rationi conformia, quod exemplo turris longius conspectæ declarat, quæ, quum quadrata sit, ratione distantie apparet rotunda; hinc affirmanti eam esse quadratam credere teneor contra id, quod oculi de ejus rotunditate testantur. Hinc factum est, 5. ut nulla falsa religio revelata perhibeatur,

(1) *Catéchisme philosophique, suite du livre iv. chap. 5. art. 1. les Mystères en général, § 418 et seqq.*

(2) *Loc. cit.*

(3) Consulatur quoque Bergier in *Diction. théol.* art. *Mystères.*

(4) *Emile*, tom. iii, pag. 129, 130, 140, et seqq.

quæ sua non habeat mysteria, uti sinensis, japonica, etc., scilicet ut, in rudium animos facilius dominarentur. Optime propterea 6. concludit Gibbon (1), hanc semper fuisse artem condendæ religionis, præbere nempe credenda mysteria, quæ non intelligantur, et ritus præscribere, quorum nulla ratio assignari possit. 7. Quod tamen est contra Apostoli (2) monitum: *rationabile obsequium vestrum.* Ergo.

Resp. Ad 1. *D.* Nihil admittere debet, nisi quod ratio et evidentia verum esse demonstrat evidentia vel intrinseca vel extrinseca, *C.* intrinseca tantum, *N.* alioquin omnes, ut observavimus, deberent rejici veritates, quarum intrinsecam naturam evidenter ratio non assequitur, quod est absurdum, nec ab adversariis conceditur. Ad probationem, *ideo Deus intelligendi facultate, etc. D.* ut intelligeret ea, quæ ipsius limites non excedunt, *C.* quæ excedunt, *N.* In his enim officium rationis est, expendere momenta, quæ auctoritati insunt ejusmodi veritates proponenti, seu credibilitatis motiva diligenter æstimare, quæ secum fert negotium omnium utique maximum, quale est religio.

Ad 2. *D.* Debet esse omnibus evidens evidentia extrinseca, *C.* intrinseca, *N.* Recolantur superius dicta. Ad confirm. *neque enim homines ex imperio, etc. D.* id est, præmisso accurato ac diligenti examina motivorum credibilitatis, *C.* id est, perpena intima mysteriorum natura, quam assequi homines non possunt, *N.* Responsio patet ex dictis; hinc negatur sequela, quod non possit esse homini essentialis religio, quæ proponit mysteria credenda.

Ad 3. *D.* In se, *C.* respectu nostri, *N.* Nimio siquidem lumine perstringitur quodammodo acies mentis nostræ, eadem prorsus ratione ac corporis oculis evenit, si solem adversum intueamur, cujus vim radiorum oculi nostri non ferunt. Ad confirm. *nec nos intellectu instruit, etc. D.* In iis, quæ intellectui pervia sunt, *C.* in iis quæ intellectus attingere non potest ob suam infirmitatem, *N.* Recolantur quæ dicta sunt circa mysteria naturæ et agendi rationem cæci nati. Nego præterea nos debere repugnare rationi nobis a Deo concessæ, dum mysteria credimus. Nullam enim repugnantiam videt aut videre potest ratio in mysteriis. Repugnantia non est nisi clara duarum idearum oppositio, nihil vero tale in mysteriis occurrit (3).

Ad 4. *N.* Etenim *supra rationem* id dicitur, cujus intimam veritatem comprehendere non possumus; *contra rationem* vero id, quod evidentie principis est plane contrarium. Nunquam vero Bayle suis paralogismis ostendere potuit mysteria principis evidentie adversari (4). Hinc ad 1. confirm.

(1) Gibbon, *The history of the decline and fall of the roman empire*, in-8. Loudon 1825. cap. 16 et seqq.

(2) *Τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.* ad Rom. xii, 1.

(3) Consulatur Bergier, *Traité de la vraie religion* tom. iii, edit. Paris 1781. pag. 518 et seqq.

(4) Consulatur S. Thom. *lib. I contra gentes, c. 7.*

quam non sint rationi conformia, D. positive, quasi nempe haberetur aliqua positiva oppositio mysteriorum cum ratione, N. negative, quasi nempe haberetur tantum negatio conformitatis cum ratione in iis, quæ sunt superioris ordinis, seu non cognoscereur conformitas mysteriorum cum rationis principiis, C. hæc enim tria distinguenda, perpetuoque retinenda distinctio hæc est, scilicet 1. quædam relate ad nos cum ratione congruere; 2. quædam eidem opponi; 3. denique quædam nec cum ratione congruere, nec cum ipsa pugnare, quia sunt supra rationem, excellentioris videlicet ordinis, ad quem ratio limitibus circumscripta pertingere nequit. Sane ipse Bayle (1) principii loco constituit, multum discriminis interesse inter hæc duo, videlicet si objecti alicujus possibilitatem non comprehendat, et si ejusdem comprehendat impossibilitatem. Primum negativum est, et ad hoc referuntur mysteria; alterum est positivum; tertia vero esse mysteria nunquam evincet Bayle cum suis asseclis. Ad 2. confirm. deductam a similitudine turris eminens inspectæ, negamus ex dictis paritatem, quum sensus nisi rite applicati sint, aliter representent objectum ac re ipsa sit, quod de ratione dici non potest, dummodo ea recte utamur. Nam licet turris quadrata e longinquo visa, id exigentibus optice legibus, appareat rotunda, sensus tamen nihil præcise testatur circa ejus rotunditatem vel quamlibet aliam figuram, quum ratione distantie angulos et sinuositates non distinguant. Quare qui fidem tribuit testanti de quadrata turris figura, quum incertus de ea sit, nihilque affirmare possit, quippe quam e longinquo prospicit, vel callet hic optice leges, vel eas ignorat. Si primum, sibi repugnare non debet; si alterum, non tenetur nisi suam ignorantiam fateri eamque deponere, dum, qui propius eam intuitus est, testatur esse quadratam, quum ipse in tanta distantia cognoscere non possit, utrum revera turris sit rotunda, utrum vero quadrata. Eadem ratione gerere quisque se debet circa mysteria, quorum conformitatem cum ratione licet ipse non videat, ob auctoritatem tamen Dei testantis illa cum ratione non pugnare, id sibi persuasum habere debet, eorumque veritatem admittere.

Ad 5. D. Ad ingenium conficta absque ulla cum doctrina morum relatione et absque ullo fundamento, C. qualia in religione christiana exhibentur N. Recolantur superius dicta circa utilitatem mysteriorum (2).

Ad 6. D. Quoad eos, qui absque divina miseri ubi invicte ostendit, nullam inveniri posse repugnantiam inter mysteria, quæ humanæ rationis capacitate excedunt, atque rationem ipsam; quum idem Deus, qui est auctor rationis, sit auctor pariter revelationis, ex quo infertur quæcunque argumenta contra fidei documenta ponantur, non ex principiis primis naturæ inditis per se notis recte procedere: unde nec demonstrationis vim habent, sed vel sunt rationes probabiles vel sophisticæ, et sic ad ea solvenda locus relinquatur.

(1) *Diction. art. Spinosa.*

(2) Cons. Bergier *Diction. théol. artic. Mystères.*

sione proprio Marte religiones euderunt, Tr. quoad veræ religionis præcones N. Jam vero hic observanda est perversa agendi ratio, qua utuntur increduli, ut invidiam conflent sanctissimæ religioni nostræ, fucumque faciant incantibus; scilicet veram religionem cum falsis comparant, eandemque imitando revelationes effingunt, et imperitis obtrudunt (mendacia siquidem, ut fidem inveniant, induere debent veritatis speciem); ea tamen si pertentes et excutias, continuo malitiam deprehendes, inanemque simulationem veritatis. Porro nihil quicquam commune est inventis hominum, fabulisque superstitionum cum systemate sibi ex omni parte coherente veræ religionis, in qua sic omnia inter se connexa aptaque sunt, ut unitatem summam efficiant ac in sui admirationem rapiant vel invitos. Profecto mysterium SS. Trinitatis est fundamentum mysterii dominicæ incarnationis, quod rursus supponit mysterium peccati originalis ejusque in omnes Adæ posteris propagationis, ex quibus mire elucet divinæ naturæ ejusque attributorum, omnipotentia, sapientia, bonitatis, misericordiae, justitiæ excellentia, nec non generis humani se prodit infirmitas. Hinc liquet aliud omnino esse agere de mysteriis in abstracto, ut deistæ solent, aliud ea considerare in concreto, prout a religione proponuntur.

Ad 7. D. Id est, perpensis credibilitatis motivis, quæ hominem ad assentiendum inducunt, C. id est, perpensa intima mysteriorum natura, ut alias diximus N. Si tamen hic Apostolus loquitur de obsequio fidei præstando, et non potius de moderata corporis afflictatione. Ad deistarum parum interest verum sensum attingere Scripturarum.

CAPUT II.

DE REVELATIONIS NECESSITATE.

Revelationis divinæ nomine, ut ex superiore cap. compertum est, hic intelligimus supernaturalem illam Dei operationem, qua peculiare homines quasdam a Deo veritates edocti sunt, quibus ipsi deinde homines reliquos ad religionem et officia instituerent.

Gravissimam hanc inimus disputationem non solum adversus veteres recentioresque deistas, sed etiam adversus nuperos rationalistas, qui non aliam revelationem agnoscunt præter naturalem, sive manifestationem Dei, quæ sit per opera naturæ, quamque in universalem seu communem dividunt et in particularem. Universalis porro ex eorumdem sensu est, quæ naturalibus animi facultatibus aliisque universæ rerum naturæ præsidiiis efficitur, quibus homo ad concipiendam colendamque rerum divinarum notitiam adducitur. Particularis vero eademque mediata (1) ea est, quæ continetur complexu rerum

(1) Hoepfner, *De discrimine mediata et immediata Dei efficaciarum rectius intelligendæ.* Lips. 1825. pag. 21, sic rem explicat: « Qui mediata Dei efficaciam tinentur, ii recte discernunt inter cognitionem ejus subjectivam et objectivam. Nec igitur Deum, si objective spectatur, immediate in mundum agere negant; sed potius eum omnia, quæcunque tandem fiunt,

secundum naturam eventientium, quibus Deo auctore nonnulli homines præ ceteris excitati sunt ad veræ religionis principia cognoscenda, eaque popularium quidem desiderii accommodata insigni cum successu aliis tradenda (1).

Antequam vero ad rem propius accedimus, majoris perspicuitatis gratia animadvertimus objectum revelationis esse posse vel veritates ordinis humanæ ratione superioris; ejusmodi mysteria esse diximus, necnon ea, quæ a libera Dei voluntate pendent, quæque seposita revelatione ab homine cognosci nulla ratione possent; vel veritates, quæ rationis humanæ limitibus continentur; ejusmodi sunt ea, quæ ope ratiocinationis homo assequi absolute potest, e. g. Dei existentia, animorum immortalitas, officia quibus homo Deo, sibi, societati que obstringitur, aliaque hujusmodi.

Age porro dum divinæ revelationis necessitatem adstruimus, non hanc volumus intelligi de veritatibus primi ordinis, quum exploratum sit illarum cognitionem nobis necessariam non esse nisi hypothetice, quatenus nempe per earum cognitionem et fidem voluerit Deus nos adipisci salutem; quum enim hoc revelationem potius supponat, quam adstruat, ex hac parte necessitatem, quam intendimus, evincere non possumus.

Restat proinde, ut ad veritates secundi ordinis necessitatem revelationis, de qua loquimur, referamus.

Quum autem hujus secundi ordinis veritates rationis humanæ finibus concludantur, easque propterea humanæ ratio absolute cognoscere possit, plane consequitur, nos hanc posse instituire controversiam de necessitate, ut dicitur, absoluta, sed solum de necessitate, quam vocant, morali; itaque hoc sensu necessariam revelationem esse defendimus.

Ad declinandam vero innumeras prope tricas, quas movent adversarii, contra quos agimus, circa humanæ rationis vires, circa hominis dignitatem et conditionem, in quas injuriose nos agere clamant deistæ ac rationalistæ, eas deprimendo ad adstruendam nostræ revelationis necessitatem; præterea ne petere videamur principium, ut iidem rursus conquirentur, dum naturæ humanæ infirmitatem ex peccato primi parentis inductam supponimus; ad hæc, inquam, incommoda declinanda, brevior nobis pro re, de qua agimus, via visa est, quæ procedit ex facto, atque ab experimento, et quidem publico, uni-

immediate perficere affirmant. Negant vero Deum, si subjective a nobis spectatur immediate operantem a nobis cognosci seu sentiri posse. Quam pulchra hæc sunt et perspicua! Id ipsum tradit inter ceteros Baumgarten-Crusius *Pr. de notionibus mediata et immediata in disciplina theologica.* Jenæ, 1827; F. Fischer, *zur Einleitung in die Dogmatik der Evangelischen Kirche, seu introductio in theol. dogmaticam evangelicæ ecclesiæ.* Tubingæ, 1828, pag. 88 et seqq.

(1) Sic totum systema exponit Wegscheider, op. cit. proleg. 1. § 12. Unde intelligimus, quo progressus sit protestantismus in Germania quantoque studio elaboraret in omni penitus divina revelatione de medio tollenda.

versali, constanti, quodque a nemine in dubium vocari potest.

Duo enim ex historicis omnibus monumentis certa sunt, 1. universum humanum genus sibi relictum a veritatis tramite turpiter plus minus aberrasse, sive circa cultum, sive circa mores et officiorum principia; 2. nunquam populos revocari ad sana principia potuisse ex humana sapientia et industria. Jure proinde ex his inferimus, necessariam esse aliquam supernaturalem revelationem, tum ut homines dignum Deo cultum ac cetera quæ hominis propria sunt amplectantur, tum ut in officiis ejusmodi continentur. Sic igitur procedimus.

PROPOSITIO PRIMA. — Ex eo, quod nullus populus divina revelatione destitutus dignum Deo cultum exhibuerit, atque in absurdos contra sanæ ethices principia errores delapsus non fuerit, jure inferitur divinæ supernaturalis revelationis necessitas.

Quum in prima propositionis enuntiata parte agatur de facto omnibus comperto atque ab omnibus admissio, nemine prorsus reclamante, possemus quidem illud supponere; juverit tamen nonnulla summam attingere ex veteribus monumentis ad ejus confirmationem.

Ac primo quidem, gentes revelatione destitutas plures coluisse deos explorata res est. Astrolatria apud orientales præsertim populos, chaldaeos, persas, phœnices obtinuit (1). Fuit pariter apud antiquissimos orientales populos, seu religionis ac theologiæ ipsorum fundamentum, doctrina de duobus principis (2), quæ adhuc perseverat apud indos, et japoses. Aliqui animantia bruta, imo et virgula et cæpas, ut ægyptii (3), fere omnes vero simulacra ut deos venerati sunt. Licet autem fateamur, non omnes fortasse adeo stolidos fuisse, ut ligna et lapides tanquam deos habuerint; si tamen ingenui sumus, nec apertissimis monumentis volumus contradicere, inficiari haud possumus, vulgo velut deos ejusmodi simulacra et habita et culta fuisse (4). Græci et romani genios præterea, heroes sive vivos sive defunctos ut numina venerati sunt (5); mitto dicere de reliquis gentibus, quippe nota historia est et pervulgata apud omnes.

Exploratum pariter habemus ethnica gentes eu-

(1) Cons. *Voyages de Cyrus*, par M. de Ramsay, in 8.

(2) *Ibid.*

(3) Conf. Jos. Flav. *Contra Appionem*, l. 1, c. 9, n. 5, et l. II, c. 4.

(4) Conf. Gerdil *Saggio d'istruzione teologica, de Deo uno*; ubi refert Tyrios catenis vinxisse Herculis simulacrum, ne aufugeret; sic Guineæ incolæ hodie simulacra sibi confingere, quæ vocantur ab ipsis *Fetiches*, quibus vim tribuunt ac virtutem divinam. Omitto, quæ ex scriptura afferri possent monumenta, nec non ex Josepho Flav. Sed ad os obstruendum recentioribus incredulis, qui negant, veteres veridola ut numina coluisse, satis est in medium proferre Horatii versus ex lib. I, sat. 8:

Olim truncus eram ficulus, inutile lignum;
Cum faber, incertus scammum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego.

(5) S. August. *De civ. Dei* l. II, c. 15.